

Danmark má vísa føroyingum virðing

Oddagrein

HVUSSU leingi skulu vit bíða, til vit fáa eina heiðurliga og virðiliga loysn á tí kreppu, sum hevur tikid seg upp millum Danmark og Føroyar - í kjalarvørrinum á bankakanning og annars øllum teimum skýmaskotsætlanum, sum hava verið lagðar í donskum ráðharrastovum seinastu árin!

EINGIN kann halda fram við og byggja eitt framtíðar samstarv á alt tað, sum er komið undan kavi úr donskum ráðharrastovum seinastu árin. Luftin er vorðin so skitin, at her má reinsast út so ella so. Hvør lúturin skal verða, eru tað helst mangar uppskriftir uppá. Men okkurt má gerast, um samvinnan millum Føroyar og Danmark ikki skal fáa endaliga monustingin.

VIT hava hesar seinastu dagarnar verið vitni til, hvussu ein heil tjóð - fólksins innasti vilji - tvingaði eitt annars sera treiskt og konservativt kongahús til at lora flaggið niður á hálva stong, m óti sínum egna vilja. Orsøkin var deyði Dianu prinsessu.

HENDA mynd kann eisini brúkast um stóðuna millum Føroyar og Danmark. Danska stjórnin hevur higartil - hóast føroyska fólka-viljan - ikki vilja lorað flaggið hvørki so ella so. Tað er farið so nógv logið og skeivt fram handan leiktjolinu á Christiansborg, Den Danske Bank og Figgjareftirlitinum, at danska stjórnin hevur einki annað í at velja mótgævis fólkafræið fóroying, enn at slaka og byrja ein uppbyggjandi dialog við føroyskar myndugleikar.

VIT siga ikki, at ein nýggj kanning skal gerast. Vit siga, at danska stjórnin má viðganga, at her er so nógv skeivt farið fram móti Føroyum og sum roynt er at koyra undir teppið, at stjórnin loksins má vísa vilja til at gera eina avtalu við føroyingar, sum t.d. sigur, at stjórnin, Den Danske Bank og Føroyar rinda hvør sín triðing av uttanlandsskuld. Alt annað er uttanumtós. Danir hava slept Føroyum uppá fjall, og tað er einki dulmál, at nógvir danskir politikarar eru vornir gislar í royndunum hjá donskum embætismonnum og leiðslunum í Figgjareftirliti og Den Danske Bank at skapa eina kreppu í Føroyum.

FØROYINGAR hava so sanniliga eisini sína stóru ábyrgd av gongdini í egnum landi, men eingin eigur at gloyma leiklutirnar hjá táverandi leiðsluni í føroyska filialinum av Den Danske Bank og leiðslunum fyri Kreditfeløgini, sum uttan nakra sum helst konsekvensanalyse ella professionella ráðgeving tveittu um seg við pengum í Føroyum - og "fingu" landskassan at veðhalda. Bytt og góðtrúgvín sum vit vóru eydnaðist tað hesum stovnum eftir resept frá donskum embætismonnum og Figgjareftirliti at lokka føroyingar út í eina kreppu, sum somu føroyingar í dag mugu gjalda fyri - til danska statskassan.

VIT teljast millum teirra, sum halda, at tað er ikki rætt at kvetta sambandið við Danmark. Men hetta samband kann so heldur ikki halda fram fyri einhvønn prís. Nú er upp til Nyrop, hvat skal henda.

Sosialurin

Sjónarmið

»Føroyskt« og føroyskt

Herfyri tók eitt orðaskifti seg upp um bókmentir og tað at skriva bók. Men orðaskiftið var dovishgt og fjarðaði burtur, uttan at sensurur og einrætting vórðu nevnd.

Hevur eitt skrivandi fólk ikki sligið sitt navn fast sum rithøvundur, ella er tað ikki væl fyrir peningaliga, so skal tað ikki bjóða til at fáa nakað útgivið, uttan at bæði stíflur og orðalag verður broytt.

Á teimum almennu og hálvalmennu forløgnum valdar ein gróthardur sensurur, sum ikki hevur sæð sín líka síðani Stalintíðina. Her á landi er tað rættlesarin og ikki tann skrivandi, ið avger, hvussu ein tekstur skal siggja út. Vendir rættlesarin tummilin niðureftir, so er onki at gera.

Manuskriptið verður liggjandi, til hövundurin er blivin moyrur, kanska eftir fleiri ár. Og teir, ið sensurera, eru teir somu, ið mynda tann ráðandi málpolitikkinn.

Hövundurin er ella skuldi helst verið kunstnari. Tað, sum teir skapa við sínum lýsingum, frásøguvænum og ikki minst orðavali og stíli, er kunstur. At duga at stava rætt og benda er ikki kunstur, men ein fakligur førleiki og er ongin trygd fyri, at viðkomandi dugir at skriva. Hövundurin er kunstnari, meðan málfrøðingarnir ella lærarnir er teknikari ella handverki at rokna (við allari respekt). Tí teir mæta tað vera ein ótrúligur frekileiki, at menn, ið kanska als ikki duga at skriva, sita og rætta teir, ið duga.

Allastaðni í verðini eru kunstnarar hevjáðir upp um galdandi normar, hetta er eitt treytaleyst frælsi, teir hava. Og tá serliga rithøvundar. Allastaðni, uttan í Føroyum.

Mundi nakar kunstmálari itti Ingálvar av Reyni, Zacharias Heinesen ella Sámali Joensen Mikines, um ein handverksmálari skuldi farið aftur um aftur við sínum kusti og enná sett forboð móti at brúka ávisar farvunýansur?

Einum práti, sum Heðin Brú hevði við - minnst meg rætt - Jógván Isaksen í Brá, fortaldi okkara stóri stílmestari, at hann plagdi at senda tilfar til Føroya Sosialdemokrat ella Sosialin. Men tá ið hann sá sínar tekstir verða rættaðar á blaðnum, tók tað honum so fast, at hann gavst at skriva til blaðið. Og hesin óskikkur er blivin ein legaliserað regla í málreinsingini og samstundis bróta teir stíl og lýsingar í tí skrivanda.

Dan R. Petersen

Nicolina Jensen Beder (hon dugir væl at skriva) sendi eina grein til Dimmalætting. Hon telur í hendurnar á einum blaðmanni, ið hvørki dugir fólkskikk ella føroyskt, og tá ið greinin kemur í blaðið, er hon ikki at kenna aftur. Málíð er broytt, stíflurin er broyttur, týðningurin er broyttur. Hon ger vart við hetta og biður um at fáa greinina í blaðið, sum hon skrivaði hana. Men, nei, ikki so frægt sum ein umbering. Hetta er málterror!

Og eg havi varhugan av, at tað serliga eru málsliga illa kálffóðir journalistar, ið elta málreinsarar ella teir, ið av eintingum tóku definitionsrættin til móður-málið. Hesir hava eina ótrúliga trongd til at siga alt øðrvísi, enn náttúrligt er. Ein hálfloydur stíflur við svulstigari myndatalu. Teir giftast ikki, men kjósa sær vív. Teir lurtu ikki, men lýða á. Teir taka úr lummanum pengarnar og seta á høvðið hugvuna.

Fyri teimum er ein langur leygdagur tað sama sum ein drúgur leygdagur. Teir royna ikki eystanfyri, men fyrir eystan. Og trenar in heldur um stýrisvølin á fótibóltsblaðnum. Tá ið fótibóltskampurin verður útvarpaður á kvæðamali, er allur stíflur farin fyrir skeivt. Her er ikki sipað til Jógván Arge, sum saman við pápanum Niels Juel hevur brúkt eitt vælsignað lætt mál bæði í skrift og talu. Men teir hava eisini haft format til at verið sjálvstøðugir í framburði.

Bert tvey dømir aftrat um trongdina til at siga alt øðrvísi og forlorið: Í sjónvarpinum merkir staðar-hjórðið »handan« rætt og slætt aftanfyri ella innanfyri og »at skrubba« hevur nú fingið týðningin at skava. Hetta er at beklamálið.

Stíflurin tykist ikki at hava nakran týðning fyrir reinsarar. Tí eru tær flestu barnabókurnar frá Bókadeild Føroya Lærarafelags skrivaðar á einum undarlíggjum stíflum gamlamannamáli, so foreldrar sita fótur í spennu og umseta »føroyskt« til føroyskt, tá tey leggja børn síni at sova. Og hoyrir tú ein professionellans reinsara í útvarpi ella á fundi, so er hann so bangin fyrir at traðka við síðuna av, at hann trívur seg fram sum ein útlendingur, ið hevur lært føroyskt úr bók.

Stíflurin er persónligur, og her skulu teknikararnir halda fingrarnar burtur. Millum minni bókur stendur ein, sum við sínum máli og stíli er ein reinfleknodia. Tað er Sógur úr gomlum døgum av skraddar Debes. Hevði onkur reinsari lagt sína slavnú hond á hana áðrenn útgávuna, so hevði hon als ikki verið kunstur. Og ímyndi tykkum, at rættlesararnir á Gyldendal vóru líka emsigir sum teir føroysku. So høvdu vit ikki havt nakran rithøvund, sum æt William Heinesen. Tí umframt hansara fabulandi evni og einastandandi stíl, var tað júst hansara

fantastiska mál, ið ongin danskari kundi gera honum eftir, sum gjørdi hann til ein stóran kunstnara.

Vit hoyra stundum, at føroyskt nýtist ikki at vera tungt. Og sjálvandi nýtist tað ikki at vera tungt. Men sjáldan sær onan ein tekst undan málreinsarahondum, ið er lættur. Tak bara greinina hjá einum málnevndarlími um kynið í málinum fyrir stuttum. Pón var tung sum betong og fløkt sum ein kisustampur. So spyr man seg sjálvan, hví er hann settur at leggja okkum ørum lag á?

Hví ummælti ongin kompetentur kritíkari mentanarlítið Avmarkaður marknaður. Mundi ongin hætta sær í holt við ta longu svaduna hjá Jonhardi Mikkelsen, har hann hálovar ávísun persónum, meðan aðrir fáa sparkið á ein sera ódáligan hátt. Vit kunnu taka brotið um Óla Petersen: »Sosialurin hevur sett sær fyrir at vera mál-gagn hjá fólki við málsligari áskoðan, sum eftir mínum tykki er málsvið oðandi - tað verður høgt titt eftir fólki, ið frá málfrøðiliga sjónarmiði eru serkøn. Landsins besti teknari hevur sett seg sum talsmann fyrir øllum tí, ið heldur hánt um alt føroyskt, raffineraðar glósur og spott til alt, ið er føroyskt. Láturin rungar - hygg hvussu kúðitt, vit eru. Hvat sigur hetta um okkara hugburð og samleika? Kann man seta slíkt í eitt álit til myndugleikarnar. Hvat hugsar maðurin fyrir sær. Her er týðiligt at J. M. heldur seg hava definitionsrættin til føroyskt. Annars skuldi maðurin vita frá søguni, at hann er ikki tann fyrsti, ið hevur skýrt ávísar kunstnarar og samfagsresarar sum talsmenn fyrir øllum tí, ið heldur hánt um alt nationalt. Óhugnaligt.

Eftir mínum tykki er Óli P. størsti kunstnari vit eiga. Hann er egleiðari, kommentator, satirikari og ein fenomenalur teknari. Og so er hann originalur. Ein mangulvur, hóast vit nokk megu siga, at føroyingar eru eitt skapandi fólk.

Vónandi havi eg provo-kerad til debat, og fólir onkur seg traðkaðan á tærnar, so var tað kanska meiningin.

Dan R. Petersen

Stóra tøkk til Ólav Hátún fyrir eina stak skilgáða grein í Sosialinum.

D.P.